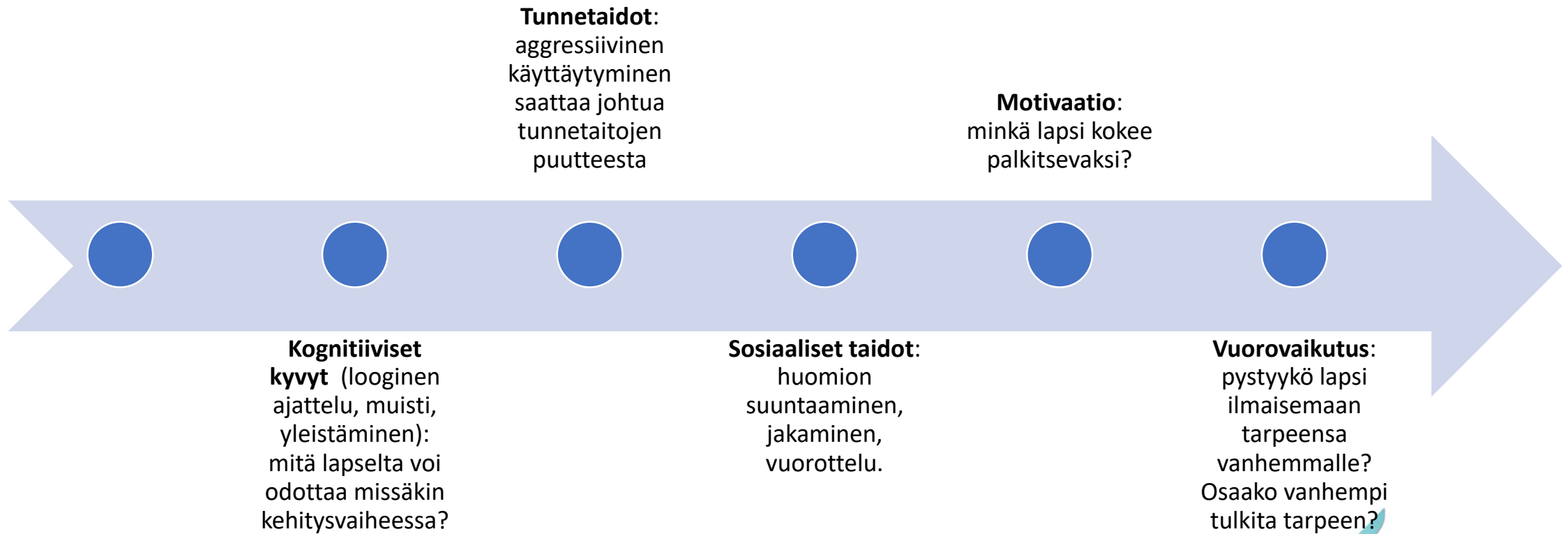

A detailed illustration of a natural scene featuring several birds and various plants. In the upper left, a green bird with a yellow beak is perched on a branch. Below it, a grey bird with a yellow beak is shown in flight. To the right, a blue bird is perched on a branch. The background is filled with green foliage, purple flowers, and clusters of small orange and yellow flowers. The overall style is soft and artistic.

4. Oppimisen edellytykset ja rajojen asettaminen

Oppimisen edellytykset: mitä tarvitaan uuden toimintamallin oppimiseksi?

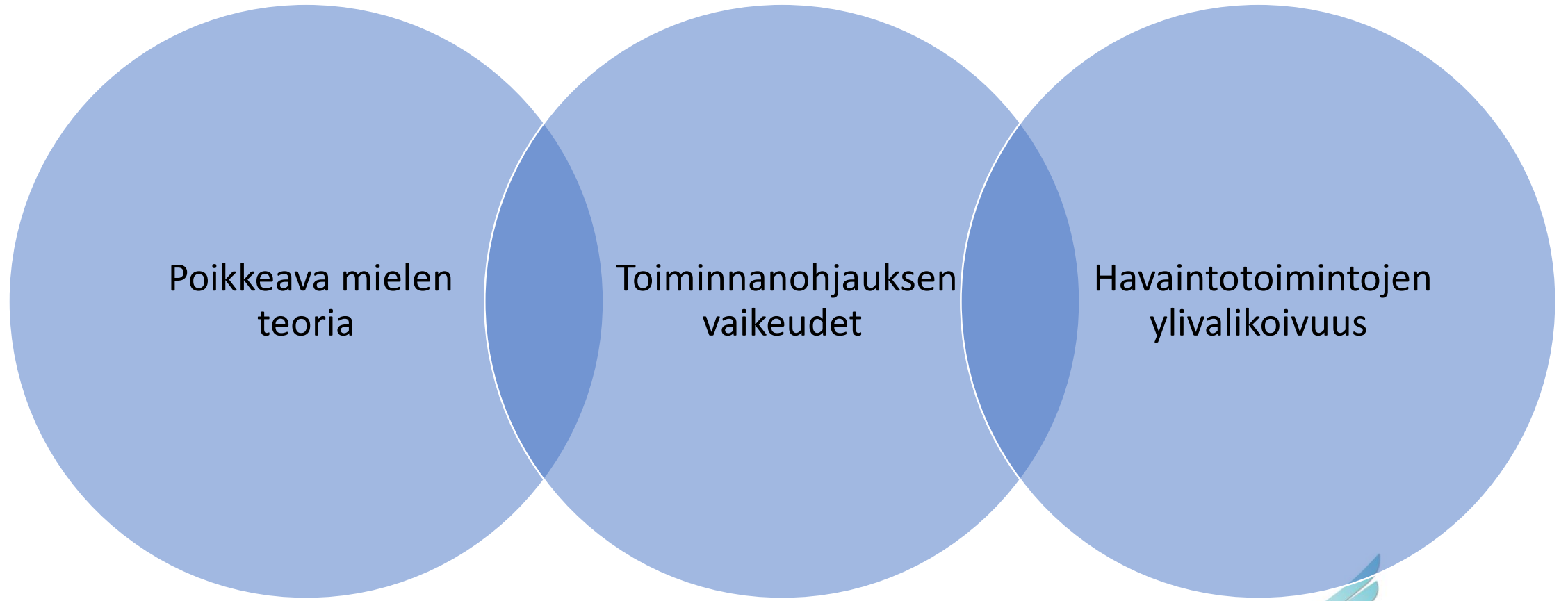
Minkä taidon oppiminen auttaisi lasta?

- Jos lapsi käyttäytyy haastavasti, mieti muiden aikuisten ja lapsen itsensä kanssa, mikä taito hänen pitäisi oppia, jotta haastava käyttäytyminen jäisi pois. Taito, jonka lapsi tarvitsee, riippuu lapsesta. Jos lapselta puuttuu taito sanoittaa kiukkunsa, hänen pitäisi oppia taito lähteä siitä tilanteesta, jossa hän suuttuu ja mennä kertomaan aikuiselle tilanne, joka aiheutti pahan mielen.
- Huolehdi, että lapsi osallistuu uuden, paremman toimintatavan miettimiseen.
- Varmista, että lapsi harjoittelee uutta reaktiomallia roolileikin avulla riittävän monta kertaa, jotta malli urautuu hänen aivoihinsa riittävän hyvin toimiakseen myös todellisissa tilanteissa.

Esimerkki ”paremman reaktion” oppimisesta

- 8 v. poika oli erityiskoulussa, jossa käytettiin Muksuoppi-menetelmää. Pojalla oli tapana hermostua ja käydä muiden lasten kimppuun. Muiden lasten vanhemmat olivat alkaneet vaatia pojan erottamista koulusta. Koulun rehtori puhui pojalle: ”Sinä et voi lyödä muita oppilaita. Muuten me emme voi pitää sinua täällä. Jos suutut, et voi lyödä toisia. Sen sijaan, sinun pitää tehdä jotain sellaista, joka saa kiukkusi laantumaan. Mitä voisit tehdä? Mikä auttaisi sinua?” Poika mietti ja kertoi, että häntä auttaisi, jos saisi mennä luokkahuoneen vieressä olevaan musiikkihuoneeseen, missä hän voisi vähän aikaa lyödä nyrkeillään siellä olevia isoja tyynyjä.
- Poika näytti pyynnöstä esimerkin, miten hän aikoisi jatkossa toimia musiikkihuoneen tyynyjä hakaten. Rehtori sanoi, että se voisi kyllä toimia, mutta pojan pitäisi jatkossa harjoitella sitä, jotta hän osaisi toimia tosi paikan tullen. Rehtori ja poika kertoivat ideasta opettajalle, ja poika näytti hänellekin uuden toimintatapansa. Poika esitteli sen myös muille oppilaille, ja näin sai myös joka kerta harjoitusta uudelle reaktiotavalleen. Pojan kanssa sovittiin, millä eleellä opettajat ja muut oppilaat saivat muistuttaa häntä musiikkihuoneeseen menemisestä, jos huomaavat, että poika oli hermostumassa. Poika kävi sen lukuvuoden aikana monta kertaa hakkaamassa musiikkihuoneen tyynyjä, mutta oppilaita hän ei enää sen jälkeen töninyt eikä lyönyt.

Oppimiseen vaikuttavia asioita autismikirjon lapsilla

Mielen teoria

= ihmisen tietoisuus siitä, miten ihmisen mieli yleensä toimii.

- Poikkeavuus mielen teoriassa on tyypillinen autismikirjon lapsille.
- Jos mielen teoria ei ole kehittynyt lapselle, hän ei ymmärrä, että toisella on oma mieli, ajatukset ja aikomukset.
- Vaikeus asettua toisen asemaan.

Toiminnanohjauksen ja havaintotoimintojen vaikeudet

- Autismikirjon lapsilla on haasteita toiminnanohjauksessa. Tämä ilmenee puutteellisena havaintojen analysointi – ja syntetisointitaitoina, joka johtaa vaikeuksiin syy-seuraussuhteiden ymmärtämisessä ja ajankulun hahmottamisessa.
- Poikkeavan neurobiologiansa vuoksi autismikirjon lapset reagoivat yleensä yhtä aistikanavaa pitkin tuleviin ärsykkeisiin kerrallaan. Esimerkiksi näköaistin kautta ympäristöään hahmottavina heillä voi jäädä kuuloaistin kautta tuleva tieto huomiotta.
- Havaintojen yksikanavaisuuden vuoksi on vaikeaa kiinnittää huomiota samaan aikaan esimerkiksi keskustelukumppanin ilmeisiin, eleisiin tai äänenpainoihin.
- Ihmisen on pystyttävä käyttämään montaa eri aistikanavaa samaan aikaan voidakseen toimia tilanteen vaatimalla tavalla.
- Havaintotoimintojen ylivalikoivuus ilmenee yksityiskohtiin kiinnittymisenä ja vaikeutena ”nähdä metsää puilta”.

Miksi lapsi ei tottele?

- Mahdollisia syitä:
- Ymmärtämiseen liittyvät ongelmat: lapsi ei pysty jäsentämään kuulemiaan kielellisiä ilmaisuja. Hän ei kykene erottamaan tärkeitä viestejä taustahälystä.
- Kokonaisuuksien ymmärtäminen edellyttää tietoa ja kokemuksia asioiden välisistä yhteyksistä sekä niiden kielellistä edustumista.
- Autistinen tapa hahmottaa maailmaa on sirpaleinen. Sirpaleisuus haittaa yleistämisen oppimista.
- Vuorovaikutustilanne vaatii laajaa kielellisen ja ei-kielellisen kommunikation hallintaa. Sosiaaliset vaikeudet, matala kognitiivinen taso ja kielelliset vaikeudet voivat olla ymmärtämisen esteenä.

Useimmin asetetut liian korkeat odotukset lapsen oppimiselle

- Kyky arvioida syitä ja seuraamuksia monimutkaisissa yhteyksissä.
- Kyky jäsentää ja toteuttaa toimintoja.
- Kyky muistaa ja ajatella samanaikaisesti.
- Kyky hillitä impulsiivista käyttäytymistä.
- Kärsivällisyys.
- Joustavuus.
- Sosiaaliset kyvyt.
- Stressinsietokyky.
- Kyky rauhoittua ja pysyä rauhallisena.

Keskustelu

- Millaisia kokemuksia sinulla on ollut rajojen asettamisesta lapselle?
- Mitkä tilanteet ovat olleet helppoja, mitkä vaikeita?
- Millaisia keinoja sinulla on ollut pitää pinnasi?

KÄYTTÖOHJEET LAPSELLE?

- **YLEISPÄTEVÄÄ KÄYTTÖOHJETTA ON VAIKEA LAATIA SILLOIN, KUN KYSEESSÄ ON IHMILLINEN VUOROVAIKUTUS.**
- **KUTEN KAIKESSA KASVATUKSEEN LIITTYVÄSSÄ, SAMAT OHJEET EIVÄT PÄDE KAIKILLE LAPSILLE KAIKISSA TILANTEISSA.**
- **TÄRKEÄÄ ON HUOMIOIDA LAPSEN KEHITYSVAMMAN JA AUTISTISUUDEN ASTEEN LISÄKSI LAPSEN YKSILÖLLINEN PERSOONA.**

Kasvatuksen yleisiä suuntaviivoja

- **Leiki 15 minuuttia päivässä.**
Leikki on keino rakentaa yhteyttä. Näin lapsi saa hetkeksi jakamattoman huomiosi ja päivän muut askareet saattavat toimia paremmin.
- **Ennakoi riittävän ajoissa.**
Kerro ajoissa lapselle, mitä tulee tapahtumaan. Lapsen arki muodostuu pukemisista, syömisistä ja siirtymistä paikasta toiseen. Nämä toimivat parhaiten, kun ne on ”pilkottu” lapselle ymmärrettävään muotoon tarpeeksi ajoissa.
- **Anna suoria ohjeita, yksi kerrallaan.**
Käytä sanoja tai kommunikaatiokeinoja, joita lapsi ymmärtää. Suorat ohjeet, miten lapsen tulee toimia ovat paremmat kuin kiellot. Esim. ”kävele” on parempi kuin ”älä juokse”.
- **Kehu usein.**
Huomaa hyvä lapsessa. Hyvän huomaamisen lisäksi kaikki onnistumiset ja yrittämiset myös tulee kertoa lapselle. Kiitä ja kehu häntä niistä. Niistä pienistäkin, joita pidetään itsestään selvinä. **Muista, että se taito kasvaa, joka tulee nähdyksi!**
- **Tankkaa päivittäin omia voimavaroja.**
Huolehdi omista voimavaroistasi. Pyydä tarvittaessa apua.

Tunnesuhteen merkitys rajojen asettamisessa

- Myönteinen tunnesuhde lapsen kanssa on perusta sille, että lapsi on valmis ottamaan vastaan hänelle asetettuja rajoituksia.
- Jos tunnesuhde on jo muodostunut kielteiseksi, on hyvä keskittyä rakentamaan sitä uudelleen myönteisen vuorovaikutuksen kautta, ja vasta sen jälkeen ryhtyä rajojen asettamiseen.

Tilannearvion tekeminen haastavassa tilanteessa

1. Astu havainnoimaan tilannetta ”ulkopuolisena”: reflektoi!

Mikä syy on lapsen raivon takana? Onko kiukun takana selkeä syy (kuten hankaava pesulappu)? Onko raivon takana ns. piilosyy (esim. vanhemman ikävä), joka ilmenee näkyvänä syynä (väärän värinen sukka). *”Huomaan, että pinnani meinaa kohta palaa. En ole saanut nukuttua, on kiire, työasiatkin stressaavat enkä jaksaisi nyt ottaa lapsen raivoa vastaan.”*

2. Rauhoita itsesi ja lapsesi:

Otanko syliin vai istunko vieressä? Puhunko vai onko parempi olla hiljaa? Entäs minä itse, pitäisikö mennä toiseen huoneeseen laskemaan kymmeneen?

Huom! Välttämätön toiminta tulee tehdä heti! Estä lasta satuttamasta itseä tai muita!

3. Auta lasta tunteiden ilmaisemisessa sallituilla tavoilla. (ks. Tunnetaito diat)

Rajojen asettaminen

(Webster-Stratton , 2005)

- Tutkimusten mukaan tavanomaisesti kehittyneet lapset kieltäytyvät noin kolmasosasta vanhempiansa pyyntöjä. *Kaikki* lapset testaavat heille asetettuja sääntöjä ja sitä, toimiiko vanhempi johdonmukaisesti.
- Johdonmukaisuus ja rauhallisuus rajojen asettamisessa on tärkeää.
- Älä komenna turhaan.
- Anna yksi käsky kerrallaan.
- Komenna kehitystason mukaisesti ja selkeästi.
- Käytä ”tee” –käskyjä, älä käytä ”lopeta” –käskyjä.
- Anna aikaa totella.
- Kehu tottelevaisuudesta, aseta (mahdollisuuksien mukaan) vastuuseen tottelemattomuudesta.

Myönteinen huomio

(Webster-Stratton, 2005)

- Myönteisen huomion kautta pyritään ehkäisemään haastavaa käyttäytymistä.
- Mikä lasta motivoi? Onko paras palkinto vanhemman huomio, vaikka se olisi negatiivista?
- Kieltäytyykö lapsi kehuista? Aggressiiviset lapset joskus saattavat kieltäytyä kehuista, sillä he ovat omaksuneet kielteisen kuvan itsestään. Vanhemman tarjotessa myönteistä kuvaa, lapsen voi olla helpompaa takertua kielteiseen minäkuvaansa. Silloin lapsi tarvitsee kehuja *vielä enemmän*.
- Kehu tehokkaasti ja täsmällisesti. Ei ”Hienosti tehty” vaan ”Istut niin kiltisti tuolissasi”.
- Näytä innostuksesi!
- Älä yhdistä kehuja ja moitteita: ”Olen iloinen, kun siivosit lelusi omatoimisesti. Miksi et voi tehdä sitä joka kerta?”
- Kehu välittömästi, 5 sekunnin sääntö.

Muista, että matka uuden käyttäytymismallin omaksumiseen on pitkä, hankala ja hidas. Jokainen pienikin askel sitä kohti ansaitsee myönteistä kannustusta.

Lapset eivät opi epäonnistumisesta

- Tutkimuksen mukaan varhaisella kehitystasolla oleva lapsi ei opi virheistään.
- Lapset oppivat silloin, kun tapahtuu jotain tavallisuudesta poikkeavaa.
- Vain ne lapset ja nuoret, jotka tekevät useammin oikein kuin väärin, voivat oppia ”ojentamisesta”.
- Lapsi, joka epäonnistuu usein, oppiikin silloin, kun hän onnistuu jossain.
- Vasta noin 15 vuotiaan kehitystasolla oleva lapsi oppii tehdessään virheitä.

Palkitseminen: Ensin – sitten

Palkinto

- Ongelma: Lapsi karkailee kaupassa.
- Isä sanoo ENNEN kauppaan menoa: ”Jos osaat käyttäytyä kaupassa ilman karkuun juoksua, voin SEN JÄLKEEN ostaa sinulle suklaapatukan.”
- **Palkinnon** saadessaan lapsi oppii, että hänen tulee **ensin käyttäytyä toivotulla tavalla, muuten hän ei saa palkintoa.**
- **Lapsi oppii, että hyvästä käytöksestä palkitaan.**

Lahjus

- Ongelma: Lapsi karkailee kaupassa.
- Isä sanoo KARKAILUTILANTEESSA: ”Saat tämän suklaapatukan, jos lopetat karkuun juoksemisen kaupassa.”
- **Lahjuksen** saadessaan lapsi saa palkinnon huonosta käyttäytymisestä huolimatta.
- **Lapsi oppii, että huonosta käytöksestä palkitaan.**

Aineelliset palkinnot sosiaalisiksi hyväksynnäksi!

- Palkitse ponnisteluista ja usein.
- Aseta tavoitteet tarpeeksi pieniin osiin, älä odota täydellistä kokonaisuutta.
- Aineellinen palkitseminen on vain väliaikainen keino, jonka rinnalla tulee olla aina myös sosiaalisen hyväksynnän antaminen lapselle.
- Tärkeää on viestin antaminen siitä, että vanhempi osoittaa olevansa iloinen onnistumisesta sekä ymmärtävänsä että tilanne onnistui juuri *lapsen* ponnistelulla.

Esteettömän viestinnän tukeminen

- Lasta on hyvä opettaa olemaan aktiivinen viestintään osallistuja, eikä vain toiminnan kohde.
- Lapsella tulee olla mahdollisuus laajaan kommunikaatioon ja siihen liittyviin apuvälineisiin, jotka on valikoitu lapsen tarpeiden pohjalta.
- Lapsen ympäristö tukee kommunikaatiota ja osaa myös itse käyttää apuvälineitä.
- Ole katsekontaktissa. Tärkeää on huomata kommunikointialoitteet, esim. ilmeet ja eleet. Vastaa niihin.
- Käytä iän ja kehitystason mukaista kieltä.
- Huomioi taustamelu, ettei se häiritse kommunikaatiotilanteessa.
- Rauhoita tilanne ja odota rauhassa lapsen vastausta.
- Toista tarvittaessa ja korosta ydinsanoja.
- Puhu yhdestä asiasta kerrallaan.

Viestintävälineitä vuorovaikutuksen tukemiseen

- **Keskustelumaton** voi tehdä esim. kynnysmatosta, johon kuvat kiinnittyvät tarroilla. Lapsi voi ilmaista tarpeitaan kuvien kautta.
- **Kommunikointikansion** kuvilla voi lapsen harjaantuessa keskustella. Kuvakommunikaatio vaatii lapsen vanhemmilta sitoutumista niiden käyttöön.
- **Tablettitietokoneita** voi käyttää kuvakommunikaatiossa.
- Jos **viittomia** käytetään kuulevan lapsen kehitystä tukevana tai puhetta korvaavana keinona, on tärkeää liittää niihin luonteva puheilmaisu.
- **Sosiaaliset tarinat**. Sarjakuvamaiseen muotoon kirjoitettu ja piirretty informaatio ei heti häviä, ja sen avulla voi ymmärtää abstraktejakin asioita: odottamista, eroja, sairauksia, muutoksia.
- **Sosiaalishaptinen kommunikaatio** koostuu haptiiseista eli kosketusviesteistä ja niiden kieliopista, hapteemeista.

Kotitehtävä

- **Tavoitteen määrittely myönteisesti**

Valitse yksi tilanne, jossa lapsen käyttäytyminen on hankalaa. Kuvaile, miten lapsi käyttäytyi. Kannattaa valita tilanne, jossa lapsen on suhteellisen helppoa muuttaa käyttäytymistään. Mikä **taito** lapsen tulisi hallita? Lapsi alkaa harjoitella....taitoa.

Lähteet

- Ahonen, L. 2015. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen kirja.
- Furman, B. Muksuoppi. <http://muksuoppiappi.fi/>
- Elvén, B. 2016. Kenen ongelma? Haastavat tilanteet koulun arjessa. Kehitysvammaliitto.
- Hakala, L., Hyrkkö, P. Manninen, P., Oesch, H. Salo, M. ja Siikanen, M. 2001. Jaettu ilo – Autistisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kehittäminen.
- Muris, K. Steerneman, P. Meesters, C. Merckelbach, H. Horselenberg, K. van den Hogen P. van Dongen L. 1999. The TOM Test: a New Instrument of Assessing Theory of Mind in Normal Children and Children with Pervasive Developmental Disorder. Journal of Autism and Developmental Disorders.
- Pihko, H., Haataja, L. & Rantala, H. 2014. Lastenneurologia. Duodecim.
- Perhekoulu POP. Barnavårdsföreningen.
- Van Duijvenvoorde. A. Zanolie, K. Rombouts, S. , Raijmakers, M. & Crane, E. 2008. Evaluating the negative or valuing the positive? Neural mechanisms supporting feedback-based learning across development. The Journal of Neuroscience, 28 (38), 9495-9503.
- Webster-Stratton, C. 2005. Ihmeelliset vuodet. Ongelmanratkaisuopas 2-8 vuotiaiden lasten vanhemmille. Profami Oy.

Verkkosivuja viestinnän tukemiseen

[KESKUSTELUMATTO www.innokyla.fi](http://www.innokyla.fi)

[KOMMUNIKOINTIKANSIO https://youtu.be/6epW7oV360](https://youtu.be/6epW7oV360)

[TABLETTITIETOKONE http://valineet.jaatiswiki.wikispaces.net/iPad-vinkkej%C3%A4#tunne](http://valineet.jaatiswiki.wikispaces.net/iPad-vinkkej%C3%A4#tunne)

- www.papunet.net
- www.viivi.fi
- www.suviviittomat.net
- www.aivoliitto.fi
- www.kehitysvammaliitto.fi/Opike
- <https://www.kasipuhe.fi/>
- www.avainsaatio.fi
- www.verneri.fi
- <http://www11.edu.fi/amme2>
- <http://www.kuurosokeat.fi/sosiaalishaptinen/index.php>